

5. История психологии (10-е – 30-е гг. Период открытого кризиса). Тексты / Под ред. П. Я. Гальперина, А. Н. Ждан. – Екатеринбург: Деловая книга, 1999. – 480 с.

6. Ларін Д.І. Теорія вчинку, її місце у вітчизняній та зарубіжній психології. Вчинкова психологія: історія та сучасність: матеріали міждисциплінарного круглого столу з нагоди 90-річчя професора В. А. Роменця, 20 травня 2016 року / За ред. І. В. Данилюка. – К.: Логос, 2016. – С. 17-19.

7. Рубинштейн С. Л. Проблемы общей психологии / С. Л. Рубинштейн. – Москва: Азбука-классика, 2003. – 589 с.

8. Раєвський О.М. До питання про ідеологічне в психологічній характеристиці особистості // Наук. зап. НДП МО УРСР. – К.: Рад. Школа, 1996. – Т. VI. – С. 63-66.

9. Роменець В. А. Історія психологія XIX – початку XX століття / В. А. Роменець. – Київ: Вища школа, 2005. – 613 с.

10. Роменець В. А. Історія психології XX століття / В. А. Роменець, І. П. Маноха. – Київ: Либідь, 1998. – 988 с.

**Шевчук В.В.,**

*старший викладач кафедри психології*

*Полтавського національного педагогічного університету  
імені В.Г. Короленка*

**Мишко Н.М.,**

*асистент кафедри психології*

*Полтавського національного педагогічного університету  
імені В.Г. Короленка*

## **ФОРМУВАННЯ ПОЛТАВСЬКОЇ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ШКОЛИ ВПРОДОВЖ ХVIII – ХХ СТОЛІТЬ**

Проблемі періодизації історії становлення та розвитку психологічної думки були присвячені дослідження Р. Абдурахманова, Л. Акімової, С. Богданчикова, Є. Бодрова, С. Болтівця, Б. Братуся, О. Брушлінського, Є. Будилової, А. Гучаса, І. Данилюка, М. Дессуара, А. Ждан, О. Іванової, Л. Кандибовича, Г. Костюка, Т. Ліхі, Б. Ломова, І. Манохи, В. Мартинюка, Т. Марцинковської, О. Матласевич, П. Пелеха, А. Петровського, І. Пивоварник, О. Прангішвілі, С. Пухно, В. Роменц, П. Садчикової, П. Саугстада, А. Смирнова, М. Соколов, С. Степанова, Б. Теплова, О. Феніної, М. Ханта, О. Чебикіна, М-Л. Чепи, Д. Шульца, С. Шульца, М. Ярошевського.

Вищезазначені дослідники по-різному підходять до етапів розвитку психології. Так, А. Ждан [1], А. Петровський, М. Ярошевський [4] виділяють такі етапи в процесі становлення та подальшого розвитку психологічної думки та науки:

1. розвиток психології у рамках філософії: виникнення перших наукових уявлень про психіку і їх розвиток (VI ст. до н. е. – V ст.); розвиток вчення про душу в рамках філософських учень і на базі медичних знань (V – VIII ст.); подальший розвиток вчення про душу в контексті розвитку анатоμο-фізіологічних знань і великих відкриттів (XIV – XVI ст.); виділення свідомості в якості предмету дослідження і формування теоретичних основ психології (XVII – середина XIX ст.);

2. розвиток психології як самостійної науки: формування природничонаукових передумов психології як самостійної науки (поч. XIX – 60-ті XIX ст.); поява та розвиток психології як самостійної науки (60-ті рр. XIX – кін. XIX ст.); відкрита криза науки (10-ті – середина 30-х рр. XX ст.); становлення радянської психології (20–30-ті рр. XX ст.); розвиток радянської психології в галузі теорії (кін. 30–50-х рр. XX ст.); пошуки нових теоретичних підходів у радянській психології (60-ті рр. XX ст.).

Т. Марцинковська [3, с. 8-10] основними етапами у розвитку психології вважає: донауковий (VII – VI ст. до н. е.); філософський (VII – VI ст. до н. е. – кінець XVIII – початок XIX ст.); асоціативна психологія (кінець XVIII – початок XIX ст. – середина XIX ст.); експериментальна психологія (середина XIX – початок XX ст.); методологічна криза та поділ психології на окремі школи (10–30-ті роки XX ст.); подальший розвиток психологічних шкіл (40–60-ті роки XX ст.).

Л. Кандибович [2], досліджуючи регіональну історію розвитку психології на прикладі Білорусії, виділяє наступні періоди: розвиток психології в межах фізіології та філософії (початок і кінець XIX ст.); формування психологічної науки (20–30-ті роки XX ст.); діяльність відділення психології філологічному факультеті Білоруського державного університету (1947 р. – кінець 50-х рр. XX ст.); розвиток психологічної школи в Білоруському державному університеті та Білоруському державному педагогічному університеті (60–70-ті рр. XX ст.); розвиток психології в обласних ВУЗах Білорусії (з 70-х років XX ст. – сьогодні).

В. Роменець [5], виходячи з трьох основних компонентів учинку як логічного осередку всю історію психології поділяє на етапи: міфологічний етап – ситуативне визначення вчинку, приєднання людини до світу як опори буття (епоха первісного суспільства, Стародавній світ, середні віки); філософська психологія – мотиваційне визначення вчинку, індивідуальна самодостатність людини перед світом (епоха Відродження, Бароко, Просвітництво); наукова психологія – дійове визначення вчинку, освоєння людиною світу (XIX – початок XX ст.), рефлексія – післядійове визначення вчинку. Опанування людиною самої себе (XX ст.).

Грунтуючись на вищезазначених підходах до проблеми періодизації психології, ми розробили власну модель хронології розвитку психологічної думки на Полтавщині впродовж XVIII – XX століття. У її основу покладені об'єктивні історичні умови наукового та суспільного життя в Україні й регіоні впродовж зазначених століть і загальні тенденції розвитку національної науки, особливості функціонування світової та вітчизняної психологічної науки. На підставі вище-

сказаного, ми пропонуємо таку модель періодизації історії становлення передумов полтавської психологічної школи:

I період. Філософсько-літературний:

*Перший етап.* Літературно-філософські витoki психологічної думки на Полтавщині (XVIII ст. – 1834 р.), характеризується розвитком психологічних ідей у межах теології, філософії та літератури й представлений поглядами С. Кулябки, П. Величковського, Г. Сковороди, Я. Козельського.

*Другий етап.* Розрізнені психологічні ідеї в межах літератури та мовознавства (1834–1897 рр.). Аналіз творчого доробку мислителів XIX століття (вихідців з Полтавщини) дозволив віднести до даного етапу І. Котляревського, М. Максимовича, М. Гоголя, П. Юркевича, О. Потебню та Панаса Мирного.

II період. Науково-психологічний:

*Третій етап.* Становлення експериментального підходу до вивчення особистості (1897–1917 рр.). Цей етап бере початок з часу видання О. Лазурським, який народився на Полтавщині, праці «Сучасний стан індивідуальної психології» (1897 р.). Окрім того він представлений творчим доробком О. Волніна, О. Щербини, Г. Ващенко.

*Четвертий етап.* Розвиток психології в радянський час (1917–1991 рр.), коли психологія отримала організаційне оформлення у вигляді психолого-педагогічного факультету (1977 р.) та кафедри психології (1980 р.) Полтавського державного педагогічного інституту імені В. Г. Короленка.

*П'ятий етап* (1991–2000 рр.) – це розвиток психології в умовах самостійності України. Пріоритетними напрямками досліджень Полтавської психологічної школи стали питання вияву та подальшого розвитку обдарованості школярів, профілізація їх навчання та профорієнтація.

Спираючись на досвід створення періодизацій у психології та на трьохаспектний підхід до аналізу наукової діяльності, що передбачає поєднання соціального, предметно-логічного та особистісно-психологічного аспектів (за М. Ярошевським), нами розроблена модель періодизації розвитку психологічної думки на Полтавщині впродовж XVIII – XX століття, в основу якої були покладені об'єктивні історичні умови наукового та суспільного життя в Україні й регіоні впродовж зазначених століть і загальні тенденції розвитку світової та вітчизняної психологічної науки. Встановлено, що розвиток психологічної думки на Полтавщині впродовж XVIII – XX століть пройшов свою еволюцію через ряд етапів, які багато в чому співвідносяться із загальносвітовим процесом розвитку психології і тенденціями національної науки. У процесі дослідження було встановлено наступні етапи: I період – філософсько-літературний: 1) XVIII ст. – 1834 р.; 2) 1834–1897 рр.; II період – науково-психологічний: 3) 1897–1917 рр.; 4) 1917–1991 рр.; 5) 1991–2000 рр.

### **Список використаних джерел:**

1. Ждан А. Н. История психологии / А. Н. Ждан – М.: Изд-во МГУ, 1990. – 367 с.
2. История психологии в Беласуссии: состояние и перспективы развития: материалы II междунар. науч. конф. / под ред Л. А. Кандыбовича. – Минск, 2003. – 323 с.
3. Марцинковская Т. Д. История психологии / Т. Д. Марцинковская. – М.: Академия, 2004. – 544 с.
4. Петровский А. В. История и теория психологии: в 2 т. / А. В. Петровский, М. Г. Ярошевский. – Ростов-на-Дону: Издательство «Феникс», 1996. – Т. 1. – 416 с.
5. Роменець В. А. Історія психології ХХ століття / В. А. Роменець, І. П. Маноха. – К.: Либідь, 2003. – 992 с.